

Abstrakt

Lužice v plánech na vybudování nového Československa. Velké naděje a rychlé vystřízlivění českých slavistů.

V průběhu Velké války a ještě intenzivněji pak s jejím koncem se v myslích řady představitelů českého politického i kulturního života rodila myšlenka obnovení české státnosti v historických hranicích zemí Koruny české, nebo pokud možno s dalšími územními zisky. Lužice v této hře o území měla svou specifickou roli, která se však postupem času výrazně proměňovala tak, jak se proměňovala mezinárodní politická situace, pozice lužické delegace a potřeby české strany.

Postižení tohoto vývoje a faktorů, které onu proměnu zapříčinily, původních představ naší politické reprezentace o uspořádání hranic nového Československa a osudu Lužice před říjnem 1918 a jejich poválečného naplňování/nenaplňování je jedním z hlavních cílů předkládané práce. Snaží se zasadit vývoj jednání ve věci Lužice do kontextu s postupem české reprezentace ve věci prosazování nároku na jiné oblasti, například Těšínsko, Kladsko nebo Vitorazsko. Srovnává argumenty, kterých česká strana používala v konkrétních záležitostech a jednáních. Sleduje, co motivovalo české politiky a proč byly některé návrhy, přicházející od různých zájmových uskupení, již od samého počátku odsouzeny k nezdaru.

Neplatila zde žádná logika. Ať již bylo na počátku vysloveno cokoli o právu na sebeurčení národů, slovanské vzájemnosti či územní celistvosti státu, nakonec bylo vše podřízeno ekonomickým a geopolitickým potřebám nově vznikajícího státu. A to byl také jeden z důvodů, proč zastánci připojení Lužice k Československu, spoléhající na historické právo nebo soucit státníků s národem pozvolna zanikajícím v nepřátelském prostředí, ve svém snažení neuspěli. Na restituci korunních zemí a vytvoření bloku suverénních slovanských národních států nebylo sil ani vůle. Vše zůstalo jen v rovině nenaplněných idejí.

Vedle činnosti či spíše nečinnosti československé politické reprezentace se zde zároveň otvíralo i široké pole aktivit a představ různých skupin nebo i jednotlivců na řešení lužické otázky. Je pochopitelné, že nejvíce bylo toto téma širokou veřejností reflektováno v přelomových obdobích – po skončení obou světových válek a v okamžiku nástupu Adolfa Hitlera k moci v Německu. O tom vypovídá kromě zpráv a komentářů v dobovém denním tisku i návštěvnost četných osvětových a propagačních akcí česko-lužických spolků a několik veřejných manifestací za účasti desítek tisíc lidí.

Sám Adolf Černý se krátce po pařížských mírových jednáních pokusil ještě zorganizovat memorandum, v němž několik desítek evropských vědců vyzvalo Společnost národů, aby podnikla vůči Německu kroky, které by zaručily Lužickým Srbům stejná práva, jaká byla mírovými smlouvami zajištěna pro německou menšinu v Polsku. Shromáždil téměř 100 podpisů vědců z 11 zemí, jeho snaha se však, stejně jako ve všech předchozích případech, minula účinkem.

Bezesporu byl český vliv na radikalizaci poměrů v lužické společnosti značný a živěny mimo jiné také představou, že lužické zájmy budou z české strany hájeny i vzhledem k předpokládanému spojení Lužice s Československem. To se týkalo období 1918–1919 i 1945–1946. Ani v jednom případě se však nepodařilo dosáhnout naplnění žádného z požadavků Lužických Srbů a jejich českých přátel – připojení k Československu ani vytvoření autonomního lužického území v rámci Německa. Přesněji řečeno nepodařilo se rozhodující státníky pro problém Lužice dostatečně zaujmout. A v negativním postoji ke snahám Lužických Srbů o dosažení suverenity hrála pokaždé hlavní roli politika. V prvním případě chyběla vůle ještě výrazněji oslabit Německo a vládly obavy nad nestabilitou ve střední Evropě, v druhém potom Sovětský svaz coby hlavní arbitř neměl žádný zájem na tříštění sil v jím ovládané části Německa nebo na přílišném posilování svých spojenců Československa a Polska tím, že by dal souhlas k připojení Lužice k některému z těchto států. Znovu se tak ukázalo, že síla občanských uskupení, argumenty odborníků stejně jako přirozené právo národa na vlastní existenci nemají šanci na úspěch v konfrontaci s politickými cíly.